

İNGİLTERE'NİN YÜN İMPARATORLUĞUNA DÖNÜŞME SÜRECİ: III. EDWARD'IN YÜN POLİTİKASI

Koyunun ayağı kumu altına çevirir¹

Tolgahan KARAİMAMOĞLU^{1*} ve Sultan GÜRSOY^{2*}

¹Öğr. Gör. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, MERSİN.

²Doktora Öğrencisi, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, MERSİN.

*tolga_han33@windowslive.com/griyagmur_14@hotmail.com

+ORCID:0000-0002-7614-4428, ORCID: 0000-0002-7689-0121

Makale katkı oranı: %50-%50

Öz- On dördüncü yüzyılda ticaretin İngiltere'deki gelişimi ve ortaya çıkardığı ayrıntılı örgütlenme sistemi oldukça ilgi çekicidir. Kara Ölüm ve Yüzyıl Savaşları'nın neden olduğu olumsuzluklara rağmen, III. Edward'ın yün imalatına verdiği teşvik, İngiliz endüstrisinin büyümesini sağlayan ilk adım olmuştur. Edward'ın yün politikası hem siyasi hem de askeri politikalarını yönlendirmiştir. Edward ülkesinin yün hammaddesini çok iyi analiz edip, döneminin şartları gereği yönetiminin temeline ticareti koymuştur. Bu durum İngiltere'de zenginliği artırırken manor lordlarının da güçlenmesini sağlamıştır. İngiltere'de özellikle Kara Ölüm'den sonra insan gücünün azlığı tarımsal üretimi derinden etkilerken, mera hayvancılığının gelişmesine de katkı sağlamıştır. Bu durum ise Edward'ın yün politikasını sistemleştirmesine yol açmıştır. Edward'ın yün ticareti politikasında Flanders İngiltere'nin en büyük partneri olmuştur. İçinde bulunduğu olumsuz koşulları avantaja çevirmeyi başaran İngiltere Kralı elindeki en değerli gücün "yün" olduğunun farkındadır. Edward'ın bu ticari zekâsı sadece kendi döneminin refahını sağlamakla kalmayıp aynı zamanda gelecek yüzyıllarda İngiltere'nin denizaşırı emperyal ticaretinin de temelini oluşturmuştur.

Anahtar Kelimeler- Yün, İngiltere, III. Edward, Yüzyıl Savaşları, Kara Ölüm.

THE PROCESS OF TRANSFORMING ENGLAND INTO A WOOL EMPIRE: THE WOOL POLICY OF EDWARD III

Abstract –The development of trade in England in the fourteenth century and the detailed organizational system it revealed are quite interesting. Despite the negativities caused by the Black Death and the Hundred Years War, Edward III's encouragement to wool manufacture was the first step in the growth of English industry. Edward's wool policy guided both his political and military policies. Analyzing the wool raw material of his country very well, Edward put the trade on the basis of his management according to the conditions of his time. While this situation increased wealth in England, it also strengthened the manor lords. In England, especially after the Black Death, the scarcity of manpower deeply affected agricultural production and provided the development of grassland livestock. This situation enabled Edward to systematize the wool policy. In Edward's wool trade policy, Flanders became England's largest partner. The King of England, who managed to turn the negative conditions he was in into an advantage, was aware that the most valuable power in his hands was "wool". Edward's business acumen not only ensured the prosperity of his time but also laid the foundation for Britain's overseas imperial trade for centuries to come.

Keywords– Wool, England, Edward III, Hundred Years War, The Black Death.

¹ İngiltere'de Orta Çağ'da derisi ve yünü kıymetli olan koyunlar için sıkça söylenen bir deyiştir.

GİRİŞ

İngiltere tarihi için yünün ifade ettiği anlam diğer tüm şeylerden daha farklı ve özeldir: Lortlar Kamarası'nın Ağustos toplantısını izleyen birinin dikkatini ilk çeken şey, tahtın karşısına konulmuş bir cisim olur. Meclis oturumu boyunca bu cismin üzerine Lortlar Kamarası Başkanı'nın oturduğunu görür. Bu cisim bir yün çuvaldır (Pollard,1920). Bu yün çuvalı, İngiltere'nin maden ya da sahip olduğu başka mallarla/emtialarla değil koyunlarının sırtından elde ettiği yünüyle büyüdüğü mesajını verir. Daha açık ifade etmek gerekirse İngiltere'nin ulaştığı refah düzeyi yün çuvalının üzerine inşa edilmiştir. Bundan dolayı yün İngiltere'nin kudretinin temelidir. Kırsaldan büyük ticaret merkezlerine uzanan yolculuğu ve kesintisiz arz-talep dengesi yünü Orta Çağ boyunca oldukça değerli kılmıştır. Orta Çağ'da yün için Avrupa'daki kumaş imalatçıları kıyasıya rekabet etmiştir. Avrupa'da yün ticaretinde söz sahibi olan en büyük ülke ise İngiltere'dir. Yün, İngiltere'nin on yedinci yüzyıla kadar başta ekonomisi olmak üzere dış siyasetini belirleyen en önemli ticaret kalemi olmuştur. Bu ada ülkesinde "altın" kadar kıymet verilen yün yerini demir ve pamuğa bıraktığı Sanayi Devrimi'ne kadar İngiltere'nin kudretinin temeli olmayı sürdürmüştür (Rose, 2020: 9-37).

İngiltere'de yünün avantajlı bir ticari meta olduğu ilk olarak on birinci yüzyılda din adamları ve lortlar tarafından keşfedilmiştir. On üçüncü yüzyılda ise "yün" yeni bir ulusal zenginlik kaynağı olarak ticarete yerini almaya başlamıştır. Yün doğal bir ürün olup, fazla emek gücü gerektirmeden insanlar tarafından koyunlardan alınıp işlenerek oldukça karlı bir kazanç kapısına dönüştürülmüştür. Bu yolla büyük koyun sürülerine sahip olan din adamları ve lortlar zaman içerisinde giderek zenginleşmiştir. Yorkshire ve diğer bölgelerdeki büyük Cistercian manastır kiliseleri yünden elde ettikleri gelirlerle yerel ekonomilere kazanç sağlayan harcamalar yaparlarken, aynı zamanda büyük mimari projeleri de finanse etmişlerdir. (Epstein, 2009: 107; Yavaş, 2021: 58-73).

I. Edward, bu ulusal zenginlik kaynağının karlı bir kazanç sağladığını fark eden ilk İngiliz kralıdır. 1275'te Parlamento'dan bir gümrük izni alarak ulusal kaynakların bu önemli kısmından yararlanmak için düzenli bir yöntem oluşturma yoluna gitmiş ve yabancı yün tüccarlarına getirdiği vergi ile hazine için önemli bir gelir kaynağı elde etmiştir (Terry, 1914: XIII).

Yünü, İngiltere'nin en büyük ekonomik gücü haline getiren ve bu konuda köklü bir devlet politikası oluşturan isim ise III. Edward'dır. Kral (1327-1377) kimilerine göre İngiltere tarihinin en şanssız, kimlerine göre ise ülkeye şekil veren önemli isimlerden biridir. Hatta III. Edward'ın hükümdarlığını "kısır" olarak değerlendiren görüşler de mevcuttur. Buna karşın III. Edward dönemine objektif bir gözle bakıldığında, İngiltere'nin en uzun ve zorlu yüzyılında tacı elinde tutan önemli bir isim olarak nitelendirilebilir. Zira on dördüncü yüzyılda Kuzey Avrupa'yla birlikte İngiltere'de meydana gelen Büyük

Kıtlık (1315-1322) sonucu binlerce insan açlıktan kırılmıştır. III. Edward kısa süre sonra Fransa ile Yüzyıl Savaşları'nı başlatmıştır. Avrupa'nın genelinde olduğu gibi İngiltere için asıl felaket Kara Ölüm olmuştur. İngiltere nüfusunun %46-48'lik bir bölümünü dört yıl gibi kısa bir sürede vebaya kurban vermiştir. Özellikle bu son olay III. Edward'ın yün politikasını derinden etkilemiştir (Gelman, 1982: 1-49).

III. Edward'ın Yün Politikası

III. Edward'ın genel ticaret politikasına bakıldığında ulusal refahı önemsemediğini söylemek doğru bir saptama olmayacaktır. Çünkü krallığının kaynaklarına kesinlikle kayıtsız kalmadığı anlaşılmaktadır. III. Edward'ın genel olarak krallığın kaynaklarının gelişimi ve sahip olduğu ticari şeylerle ilgili olarak belirli bir politika yürüttüğü söylenebilir. Bu politikada belirlenen amaca ulaşmak için gerekli araçların seçiminde başarılı olunamasa da Kral teoride tamamen mantıklı bir tutum sergilemiştir. Edward'ın krallığına ait sanayi ve ticaret politikası dikkatli incelendiğinde, Yüzyıl Savaşları'nın nedeni ve onun döneminde yaşanan ekonomik sorunlar daha iyi anlaşılmaktadır. Edward'ın ticaret politikasının üç temel amacı vardır: Kıta'daki şehirler ile İngiliz ticaretinin hacmini arttırmak, yeni endüstriler kurmak ve savurganlığı kontrol etmek. Görüldüğü üzere Kral'ın aslında sağlam bir dış ticaret politikası vardır ve yün ise bu politikanın asıl odağını oluşturmaktadır (Lloyd, 2005: 100-121).

Yün ticaretinin oldukça karlı olduğunu anlayan İngiliz kraliyetinin bu alana yönelik regülasyonlar oluşturması kaçınılmazdır. Çünkü vergi gelirlerinin büyük kısmı koyun postu ve yünden gelmektedir. Bu amaçla 1319 yılında The Merchants of the Staple (Ürün Tacirleri) şirketi kurulmuştur. İngiltere'de yün piyasasını düzenlemek ve denetlemek için kurulan bu şirkete yün ticareti yapan tüccarların tamamına yakını üye olmuştur. (Power, 2000: 121). Kısa sürede yün tüccarları İngiltere'nin en zengin sınıfı haline gelmeye başlamıştır. Aynı zamanda III. Edward'ın borç aldığı tacirlerin önemli bir bölümü de yine yün ticareti yapmaktadır. Bu alanın İngiltere için hayati öneme sahip olduğunu anlayan Edward, İngiliz kralları içerisinde ilk geniş tabanlı yün politikasını oluşturan isim olmuştur.

III. Edward, yün ihracatını tekelinde tutmak için ilk olarak belli pazar şehirleri belirlemiştir. Bu pazar yerleri zaman zaman değişmiş olmasına rağmen Belçika'nın liman şehirleri olan Bruges ve Antwerp bunlar arasında adı en çok öne çıkanlar olmuştur. Ancak, Kuzey Fransa'nın önemli bir liman kenti olan Calais (İngilizler ticari üstünlüğü ele geçirmek için Yüzyıl Savaşları'nda burayı işgal ederek uzun süre terk etmemişlerdir) 1363 yılından 1423'e kadar yün ticaretinin önemli bir pazarı haline gelmiştir (Ormrod, 1995: 104).

Yün ticareti yapan tüccarlar, 1354 yılında bir başkan idaresinde birleştiklerinde artık İngiltere'de bir teşkilatlanma sağlanmış olur. Bu teşkilatlanma hem tüccarlar hem de kraliyet için faydalıdır. Öyle ki Kral vergi memurlarını bu teşkilatın başkanına yönlendirmiştir.

Bir başka ifadeyle tek bir muhatabın olması sonucunda vergilerin daha kolay toplanması sağlanmıştır. Teşkilat tarafından peşin ödenen vergiler ise bu yapılanmanın üyesi olan yün tüccarlarından daha sonra tek tek toplanmış ve bu uygulama zaman içinde bir tür geleneğe dönüşmüştür.

III. Edward'ın ticaret politikasının en önemli özelliği, hammaddeyi İngiltere'den sağlaması olarak nitelendirilebilir. Böylelikle sonraki yıllarda bazı değişiklikler olmasına rağmen, Edward'ın aldığı bu önlem sayesinde onun ticaret politikası 200 yıl boyunca büyük ölçüde bir devlet politikasına dönüşmüştür (Public Record Office, Statutes, 25; Parliament Rolls: 21-23).

Kral aynı zamanda "Büyük Yün Hibesi" nizamnamesiyle yünün nakliyesi için İngiltere'de bazı özel limanlar belirlemiştir. Bu limanlar ve temel şehirler ise şu şekildedir: Newcastle-Tyne, York-Hull, Lincol-Boston, Norwich-Yarmouth, Westminster-London, Canterbury-Sandwich, Winchester-Southampton, Cartmarthen, Dublin, Waterford, Cork ve Drogheda. Nizamnamenin diğer maddelerinde ise zamanına göre oldukça ilerici kurallar yer almaktadır. Buna göre alışıl gelen genel hukuk ya da kasaba geleneklerinin aksine yerli ve yabancı tüccarlar tarafından yıllık olarak seçilecek olan hammadde başkanı, hammadde işiyle ilgili tüm kişiler üzerinde yargı yetkisini kullanabilecek ve bunların tüm borç ve sözleşme konularındaki işlemleri "Tüccar Hukuku" tarafından düzenlenecektir. Başkan ve memurlar göreve başladıklarında "Krala iyi niyet ve sadakatle hizmet edeceklerine, tüccarlara kesintisiz hizmet vereceklerine ve bununla birlikte herkese eşit hak tanıyacakları" konusunda yemin etmişlerdir. Böylece Kral ve konseyin kararlarıyla, "Tüccar Kanunları" kapsamında İngiltere'de günümüz piyasa sistemine benzer şekilde yerli ve yabancı bütün tüccarlara eşit haklar verilmiştir (Trail, 1902: 340).

Tüm tüccarlar ülkenin herhangi bir yerinde mal alıp satma özgürlüğüne ve özel muafiyetlere sahiptir. Stoklamak ve sonrasında daha yüksek fiyata satmak yani karaborsacılık yasaktır. Hammadde şehirlerinde özel depolar veya caddeler belirlenmiştir. Gümrük vergileri düzenlenmiş ve bunların toplanması için mekanizmalar oluşturulmuştur.

Başta yün olmak üzere ticaretin merkezi haline dönüşen bu şehirlerde tüccarlar için mal ve can güvenliğini de temin edilmiştir. Zira kabileler halinde planlı organizasyonlarla yapılan yün filoları İngiltere- Fransa arasındaki dar boğazda cirit atan korsanlardan da bu sayede korunmuştur. Aynı zamanda yün alıcılarının da dolandırılması engellenerek onların kaliteli İngiliz yününe ulaşması güvence altına alınmıştır. Bacon, "şirketlerle ticaret yapmak İngilizlerin ve Krallığın oldukça iyi bildiği bir iştir" şeklinde bir ifade kullanırlen aslında bu kurumsallaşmaya dikkat çekmektedir. Bakıldığında İngiltere'yi dünya üzerinde söz sahibi yapan şeylerin başında piyasa koşullarını iyi bilmesi ve yönetmesi gelmektedir (Cunningham, 1889: 200). III. Edward'ın yün tedarikine ve ticaretine ilişkin organizasyonu ve

regülasyonları aşağıdaki yer alan sayısal verilerden de anlaşılacağı gibi onun döneminde oldukça başarılı bir tablo sunmaktadır.

Tablo 1: 14-15. yüzyıllar arasında İngiltere'nin yün ve buna bağlı kumaş ihracatının gösterildiği tablo (Munro, 2003: 181-227; Munro, 2003: 228-324).

Yıllar	Yün çuvalı ihracatı (5 yıllık periyot)	Çuha kumaş ihracatı	Yün ve Kumaş toplamı
1326-1330	24,997.60		108,322.85
1331-1335	33,645.60		145,797.49
1336-1340	20,524.80		88,940.73
1341-1345	18,075.58		78,327.43
1346-1350	27,183.13	2,556	120,349.12
1351-1355	30,750.40	1,921	135,172.83
1356-1360	32,666.40	9,061	150,615.29
1361-1365	30,129.20	11,717	142,276.97
1366-1370	26,451.80	14,527	129,151.58
1371-1375	25,867.80	12,211	124,305.11
1376-1380	20,470.20	13,643	102,346.73
1381-1385	17,517.40	22,242	98,150.67
1386-1390	19,312.00	25,610	109,295.27
1391-1395	18,513.80	39,525	119,751.60
1396-1400	16,889.60	38,775	111,963.31

Tablodan da anlaşılacağı üzere özellikle III. Edward'ın iktidarda bulunduğu süre zarfında (1377'e kadar) yün üretim ve satışında büyük bir gelişme kaydedildiği anlaşılmaktadır. III. Edward'ın temel anlamda ticaret politikasının ana teması hem savaş masraflarını karşılamak hem de sarayın ve ülkedeki diğer soyluların ihtiyaçlarını finanse etmektir. Edward, Hammadde Nizamnamesi'nde de görüldüğü üzere tek bir şeye önem vermiştir. O da uluslararası ticaretin açık ve canlı tutulmasıdır. Uluslararası ticareti canlı tutabilecek tek şeyin ise "yün" olduğu anlaşılmaktadır (Oldland, 2019: 33-46).

Flanders kadırgaları periyodik olarak Venedik'ten yelken açıp İngiltere'yi ziyaret edererek Avrupa, İran ve Hint ürünlerini buraya taşımaktadır. Geri dönerken de İngiliz yünü alıp limandan ayrılmaktadır. Bu şekilde ülkeye giren her türden yabancı metalar, büyük İngiliz fuarlarına dağıtılmıştır. Flanders, İngiltere'nin Avrupa'daki en stratejik ticaret partneridir. Bundan dolayı Flanders ile İngiltere arasındaki olumlu ilişkiler her iki ülkenin refahı için de gerekli olmuştur. İngilizlerin kaliteli yününün eksikliği Flaman dokuma tezgâhlarını durdururken, Flanders pazarları İngiliz temel ürününe kapatıldığında İngiliz yün tedarikçileri iflas tehdidi yaşamaktaydı. (Power, 2010: 39-90). Avrupa'nın büyük tedarikçisi olarak nitelendirilen İspanyol yünü dahi İngiliz yünüyle karıştırılmadığı takdirde elde edilen kumaş kalitesiz olarak nitelendirilir. Bu sebeple İngiltere ve Flanders arasındaki bu vazgeçilmez yakın bağ, o dönemin şehirlerinde de vurgulandığı gibi taraflardan birinin müşteri

diğerinin ise kaliteli hammadde ihtiyacına dayanmaktadır.²

İngilizlerin giydikleri kabanlar İngiliz yününden yapılır ancak Flamanlar tarafından imal edilirdi. İngilizler ve Flamanlar arasındaki bu bağ, söz konusu süreçte herkes tarafından bilinen bir atasözüne de köken oluşturmuştur: Flamanlar İngilizlerden tilki postunu bir groata (4 penny değerinde eski İngiliz gümüş lirası) alırlar ve onlara kuyruğunu bir gueldereye (Hollanda para birimi) satarlar. Bu ticaret şekli öylesine kanıksanmış ve iki ülke arasında öylesine sistemli bir hal almıştır ki, bu alışveriş tipinin aksini düşünmek pek mümkün değildir (Power, 2010: 123).

1336 yılında İngiltere ve Flanders arasındaki ticaretin yasaklanması her iki ülkeye de ciddi manada zarar vermiştir. Öyle ki 1336'daki ekonomik bunalımın ikinci gerekçesi olarak bu yasak gösterilir. III. Edward'ın Fransa'yla olan savaşında Flaman yardımına ihtiyaç duyması İngiltere ve Flanders arasındaki dostane ilişkilerin yeniden kurulmasını sağlamıştır. Kral, çok geçmeden 1347'de İngiltere ve Flanders arasındaki ticaret yasağını kaldırmıştır (Trail, 1902: 336). Gelecek dört yıl içinde iki ülke arasındaki ticaret hızla gelişerek Ypres, Ghent ve Mechlin gibi Flanders şehirleri büyük bir refah sürecinin tadını çıkartmıştır. İngiliz yünü Flanders dokumacıları için o kadar vazgeçilmezdir ki İngiltere'nin koyduğu koşullar ne olursa olsun onu kabul etmek zorunda kalmışlardır (Nicholas, 2013: 181-185).

Fransa, İngiltere ve Flanders arasındaki bu ticari ilişkiyi bozarsa, III. Edward'ın savaş finansmanını yok edeceğini iyi bilmektedir. Bu amaçla 1347'de Flanders Kontu Louis, Fransa Kralı'nın isteği üzerine Flamanlı dokumacıları İngiliz ittifakından ayırmaya çabalamış ancak Flamanlı dokumacıların direnmesiyle bu çabası boşa çıkmıştır (Nicholas, 2013: 218-219).

III. Edward'ın yeni bir endüstri kurma girişiminin en iyi bilinen örneklerinden biri ise Flamanlı dokumacıların Norfolk'a göç etmesidir. Fransa kralı Philip'in sert tavrı, Flanderslı imalatçılar arasında büyük bir güvensizlik meydana getirmiştir. İngiliz krallarının zanaatkârlara karşı izlediği politika, bu zanaatkarları İngiltere'ye çekmiş olmalıdır. III. Edward, yeni endüstriye önemli ayrıcalıklar tanımıştır. Böylece bütün İngilizlere yerli ürün giymeleri dayatılmıştır. Kürk giyebilecek sınıf da sınırlanmıştır. Ayrıca adaya gelip yerleşen dokumacılar da tam koruma sözü verilmiştir. Evlerde kurulan imalathanelerdeki kumaşların ihracatı artış kaydederken, ham yün ithalatı düşmüştür (Cunningham, 1889: 202).

III. Edward'ın yaptığı tek atılım kumaş alanında değildir. 1368'de Delft'ten üç saat ustası getirterek onları Londra'ya yerleşmeye teşvik etmiştir. Bu İngilizlerin yavaş yavaş yüksek bir standarda ulaştırdıkları endüstrinin ilk adımı olarak nitelendirilebilir

² Şiire İngiltere'nin ticareti övülmektedir. Şiire göre İngiltere'nin büyüklüğünün temeli onun ticaretinde yatmaktaydı. Bu durumun devamı içinde denizlerdeki hâkimiyetini (İngiltere'nin Elizabeth dönemiyle birlikte denizler imparatorluğu haline gelme süreci ticaret ve genişleme politikalarına dayanıyordu) genişletmesi gerekiyordu. İngiltere'nin Avrupa ile özellikle yaptığı yün ticareti devletin gücünün temellerini oluşturuyordu. (Warner, 1926).

(Cunningham, 1889: 202). Kürklerin giyilmesiyle ilgili daha önceden alınan önlem, savurganlığı kontrol etmeyi amaçlayan kanunlardan sadece biridir ve tutumlu olmaya teşvik eden başka kanunlar da mevcuttur. III. Edward saltanatının erken dönemlerinde lüks yaşama karşı yasalar da tertip etmiştir. Daha sonraki bir kanunla da toplumun her sınıfının giyimini düzenleyerek İngiliz yününden yapılan kıyafetleri giymeleri hususunda bir takım yasal düzenlemeler yapmıştır (Cunningham, 1915: 308).

III. Edward döneminde yün ticaretini önemli kılan iki büyük olay olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki Kara Ölüm; ikincisi ise Fransa ile yapılan Yüzyıl Savaşları'dır. İngiltere, Kara Ölüm'ün yol açtığı ekonomik buhranı III. Edward'ın yün ticareti politikası sayesinde atlatabilmiştir. Diğer taraftan Fransa ile olan savaş için de gerekli olan mali ve hatta diplomatik desteği (Flaman örneğinde görüldüğü üzere) yine tekelinde tuttuğu yünü kullanarak sağlamıştır. Genel bir değerlendirmeye gidildiğinde, Kara Ölüm ortaya çıkmamış olsa ticaretteki gelişmelerin daha farklı olacağını varsaymak çok da yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Öte yandan III. Edward'ın yün politikası bu "büyük felaketten" etkilenmiş gibi görünmemektedir. Aksine vebadan ölen insan sayısının büyüklüğü tarımsal üretime duyulan ihtiyacı azaltırken, yün için yapılan mera hayvancılığının artışına yol açmıştır (Wickham, 2019: 357). Aşağıda yer alan tablo bu durumu özetlemektedir.

Tablo 2: 19 yıllık periyotlar halinde buğday, yün ve yan üretim endeksleri karşılaştırmaları olarak gümüş değerine göre gösterilmiştir (Slavin, 1987: 216).

Yıl	Buğday	Yün	Yan Üretim
1320-1339	100	100	100
1240-1359	88	98	97
1360-1379	99	96	89

Kara Ölüm sonrası her yerde olduğu gibi İngiltere'de de ortaya çıkan insan kıtlığı emek gücünü daha da değerli kılmıştır (Goff, 2019: 118). Bir çobanın binden fazla hayvana bakabildiği düşünüldüğünde fazla emek gücü istemeyen hayvancılığın salgın sonrası süreçte artık sadece kralın politikalarıyla değil doğal süreç içerisinde de yükselişe geçtiği ve İngiltere'nin yün endüstrisinin 1350-1362 yılları arasında ihracatını on kat (1.115 top yünden 10.812 top yüne çıkmıştır) artırdığı ifade edilmektedir (Byrne, 2004: 64). Bu dönemde yün fiyatlarının artmasındaki en belirgin neden ise Avrupa devletlerinden gelen talep artışıdır. Kara Ölüm'den sonra Edward'ın akılcı yün politikasıyla ada genelinden toplanan yünlerin hepsi Avrupa'ya ihraç edilmiştir. Sadece bir defasında toplamda 8-10 milyon civarında koyundan sağlanan 45 bin çuval yünün satılması sayesinde manoryal ortlar büyük gelir elde etmişlerdir (Horrox; Ormrod, 2006: 24).

Yünün İngiltere için her şey demek olduğu, vebadan sonra çocukların sıkça söylediği bir tekerlemeden de açıkça anlaşılmaktadır:

Mee, mee kara koyun

Var mı hiç yünün?"

Evet Efendim, Evet Efendim, üç dolu çanta.

Biri Efendi için, biri Hanım için,

Keçi yolunda ağlayan küçük çocuk için yok

(Daniel, 1997: 859).

İngiltere’de dönem insanının ekonomisini ve psikolojisini ortaya koyan bu tekerlemede ve kullanılan birçok deyişte yünden söz edilmektedir. Çünkü III. Edward’ın başarılı ticaret politikaları sayesinde yün genel anlamda ada halkı için en önemli geçim kaynaklarından birisi haline gelmiştir. Kara Ölüm sonrası yün fiyatlarındaki anlamlandırılmaz oynamaların açıklaması ise içeriden değil dışardan duyulan talebe bağlı olarak şekillenmiştir (Karaimamoğlu, 2020: 226).

Yüzyıl Savaşları 1337’de III. Edward’ın son Fransa kralının kız kardeşi olan annesinden ötürü Fransa tacında hak iddia etmesiyle başlamıştır. Bu iddia günümüzde her ne kadar samimiyetsiz gibi görünse de altında yatan gerçek nedenler büyük Flaman şehirlerini Fransa’nın kontrolünden kurtarmak, Norman korsanlara karşı mücadele etmek, denizlerin hâkimiyetini ele geçirmek ve Alman prensleriyle karşı ittifak oluşturarak Papalığın ve Fransa’nın ittifakına darbe vurmak şeklinde özetlenebilir (Trail, 1902: 14; Curry, 1993: 56; Burne, 2014: 279-280). Dolayısıyla ticaret söz konusu olduğunda Yüzyıl Savaşları göz ardı edilemez (Munro, 2015: 136-138). Yün sübvansiyonları, gemilerin tedariki, ticarete yabancı diplomasiye bağlı kalmak zorunda olunması, Fransa’nın tahribatı ve yıkımı yetenekli zanaatkarların kendi ülkelerinde ticaret yapamamaları gibi olumsuz etmenler ekonomik ilerleme üzerinde ciddi tehditler oluşturmuştur. Ancak, bütün bu olumsuz koşullara rağmen İngiltere ekonomisi bu süreçten kazanç elde ederek çıkmayı başarmıştır. Muhtemelen Flamanlar, kendi ülkelerinde iç karışıklık çıkmış olmasa ve İngiltere göreceli olarak daha güvenli bir yer olmasaydı III. Edward’ın davetini bu kadar kolay kabul etmezlerdi. Aynı nedenlerin İngiliz kumaş üretiminin yolunu açmış olması da mümkündür (Terry, 1914: 3-4).

Calais’in ele geçirilmesi (Ağustos 1347) ve ardından Dover Boğazı’ndaki korsanların yenilmesiyle, İngiltere savaşın olumsuz koşullarından bir dereceye kadar daha ağır basan ticari avantajlar elde etmiştir. Dış ticaretteki en büyük tehdit ise korsan saldırıları sebebiyle boğazın güvensiz oluşudur. Savaşla ticaretin risklerinin azalması ve İngiliz tüccarlarının kıta pazarlarına girişi nispeten güvenli bir şekilde sağlanmaya başlanmıştır. Diğer taraftan III. Edward’ın savaşı devam ettirmek için sürekli paraya ihtiyaç duymuş olması, ekonomik alanda büyük atılımlar yapmasına yol açmıştır. Gümrüklerin toplanmasıyla ilgili yasalar ülke kaynaklarında ciddi bir sorun oluştursa da avantajları büyük olan etkili bir organizasyon şeklinde değerlendirilebilir. Genel bir değerlendirme yapıldığında Yüzyıl Savaşları, doğal seyrinde uzun süre ertelenmiş olan ticari gelişmelere ivme kazandırmıştır (Terry, 1914: 3; Trail, 1902: 339).

Yün arzı sadece Edward’ın savaş finansmanının ana desteği değil, aynı zamanda diplomasisinin de temelini oluşturur. Brabant ve Flandra ile ittifak yapmak istediğinde Antwerp ve Bruges’de yün depoları kurulması sunabileceği en güçlü teşvik olarak ele alınabilir. Fakat, mali amaca ulaşmaya yönelik yünün sabit kontrolünü ele

geçirene kadar ihracatın kısıtlanması gerektiği gibi diplomatik amaç kapsamında değerlendirilebilecek uygulamalar da söz konusudur. Bu amaç için bir eşdeğeri ile pazarlık yapana kadar hammaddeyi elinde tutmak zorundadır. Buna karşın Fransız kralının amacı ise III. Edward’ın her iki politikasının da gerçekleşmesini engellemektir. Nottingham Meclisi toplanmadan birkaç hafta önce Norman ve İskoç korsanlarının Dover Boğazı’nı yağmalamaları, denizde bir güvenlik zafiyetine neden olmuştur. Öte yandan Flanders Kontu, Fransa kralı Philip’in de kışkırtmaları sonucunda Bruges’daki tüm İngiliz tüccarlarını tutuklatarak İngiliz yün arzı ile başlıca pazar arasındaki bağlantıyı kesmiştir. Bir yıldan uzun bir süre de Flanders ile İngiliz ticareti sekteye uğramış ve durma noktasına gelmiştir. Şüphesiz bu tikanıklıktan kaynaklı olarak hem İngiltere hem de Flanders ekonomileri büyük zarar görmüşlerdir (Unwin, 1918: 185).

Yün ticaretinin Yüzyıl Savaşları’nda oynadığı önemli rolü bir kez daha örneklendirmek gerekirse, yün ihracatını ve yabancı kumaş ithalatını yasaklayan 1337 Yasası’nın sonuçlarına bakılabilir. Bu süreçte limanlarda bir yıllık yün arzı hızla birikmiştir. III. Edward’ın savaş planı ise tümüyle bu yünden yüksek bir ihracat vergisinin alınmasına ve dış pazarda yüksek bir fiyat elde edilmesine bağlıdır. Yünün azami diplomatik ve mali sonuç sağlayacak şekilde elden çıkarılması için Brabant ve Flanders ile müzakereler devam ederken, yün ticaretinin istikrarlı bir biçimde durdurulabilmesi için de halkın ikna edilmesi gerekmektedir. 1337 Yasası bu iki hedefi birleştirmeyi amaçlamıştır. III. Edward ihracata uygulanan bu ambargoyu, vatansızlık için yaptığını iki yolla dışa vurmuştur. Bunlardan ilki; düşmanın dış ticaretinin başlıca kolunu cezalandırmak ve aynı zamanda yerli sanayiye teşvik etmektir. İkincisi ise yabancı kumaş üreticilerini İngiltere’ye yerleşmeye teşvik etmektir (Ashley, 1887: 13-85; Unwin: 187).

III. Edward’ın yün politikası, İngiliz şehirlerinin kaderlerini belirlemeye başlayan azımsanmayacak sayıda “saygın tacirler” ortaya çıkarmıştır. Bu grup öylesine zengin ve güçlü bir hale gelmiştir ki, anayasal bir tehdite dönüşmeye başladıkları aktarılmaktadır. Buna göre neredeyse mülkün dördüncü bir zümresi (ruhban sınıfı, asiller, avam) haline gelmişlerdir. Kral, bu yüzden onlara teamüllere aykırı şekilde Parlamento’dan izinsiz ruhsat vermeyi adet haline getirmiştir. III. Edward dönemine tanıklık etmiş olan ünlü İngiliz şair John Gower bu duruma hayıflanarak yüne ağıt yakmaktadır:

“Ey yün, asil hatun, sen tüccarların tanrıçasının sanatısın; onların hepsi sana hizmet etmek için hazır. Talihin ve değerle bazılarını yükseltir ve diğerlerini perişan edersin. Senin olduğun pazar hileden geçilmez. Ey yün senin yabancı topraklarda yaptıkların hakkında dilimizi tutamayız. Bütün ülkelerin tacirleri barışta ve savaşta senin peşinden büyük bir aşkla koşarlar. Sen dünyanın her yerinde el üstündesin ve doğduğun topraklar senin sayende büyük işler yapar. Bütün dünyaya karadan ve sudan taşınmana rağmen en zenginlere gidersin. İngiltere’de doğdun sen fakat derler ki, doğdun ama kötü büyütüldün (Gower, 1899: 280-281).”

İngiliz arşivleri, III. Edward’ın görünürlük kazandırdığı yün tacirlerinin zenginliklerinin anlatıldığı birçok

vasiyetle doludur. Londra ve Bristol'de bulunan kiliselerin önemli bir kısmında yüklü bağışlarda bulunmaları sebebiyle tacirlerin övüldüğü pirinç levhalar da yer almaktadır. Örneğin bunlardan birinde şu ifade yer almaktadır: William Grevel eşiyile birlikte Campden'de yatmaktadır “Londra'nın merhum hemşerisi ve bütün İngiltere yün tacirlerinin şerefi 1401'de öldü.” Bir başka yün tüccarına ait kayıta ise şu ifadeler yer verilmektedir: “Tanrı'ya şükrederim ve hep edeceğim, koyunlar ki velinimetim” (Power, 2010: 123-138).

Bu örnekler İngiliz toplumsal yapısında yeni ancak güçlü bir sınıfın bizzat III. Edward'ın ticaret politikası sayesinde ortaya çıktığını göstermektedir. Aynı zamanda Kral, acil malzeme ya da para ihtiyacı olduğunda herhangi bir vergiden daha hızlı şekilde “yün” satma yoluyla acil ihtiyacını gidermiştir. Bununla birlikte döneminin bütün olumsuz koşullarına rağmen (Kara Ölüm, Ekonomik Bunalım, Yüzyıl Savaşları) yün sayesinde hep bir çıkış yolu bulmayı başarmıştır. Tüm bu süreç toplu şekilde değerlendirildiğinde; III. Edward her ne nedenle olursa olsun İngiltere ekonomisini sistemli bir şekilde yün üzerinde yükseltmiştir. Bu adımları ardılları tarafından dâzenerek bir devlet politikasına dönüştürülmüş ve bu ada ülkesinin denizaşırı bölgelerde de etkili büyük bir güç olmasının yolunu açmıştır (Lipson, 1953: 50-60).

SONUÇ

Avrupa ve İngiltere'de 1315-1322 yılları arasında meydana gelen Büyük Kıtık on dördüncü yüzyılda yaşanacak olan bir dizi büyük ölçekli felaketlerin habercisidir. Açlık uzun yıllar boyunca milyonlarca insanın ölümüne neden olmuş ve on birinci ve on üçüncü yüzyıllarda yaşanan büyüme ve refah dönemlerinin de sonunu getirmiştir. Büyük Kıtık'tan sonra ekonomisi alt üst olan İngiltere toparlanma fırsatı bulamadan 1337'de Fransa ile Yüzyıl Savaşları'na girmiştir. Savaşın ağır vergileri de beraberinde getirmesi ve halkın bu vergileri ödeyemez hale gelmesi Avam Kamarası'nın savaşın devam etmemesi konusunda ısrarına neden olmuştur. İngiltere ve Avrupa'da yaşanan bu siyasi ve ekonomik buhranın şiddeti Kara Ölüm'le daha da artmıştır. Kara Ölüm sonrası ada hem nüfusunun hem de toprağa bağlı olan ticari gelirinin yarısından fazlasını kaybetmiştir. Ancak, İngiltere bu zorlu süreçte “yün” gibi büyük bir zenginliğin sağladığı avantaja sahiptir. İngiliz yünleri ticari bunalımı sonlandırırken ülke ekonomisini de canlandırmıştır.

Yün, Kara Ölüm sonrası nüfusun azalmasıyla değişen ticaretin en önemli emtiası haline gelmiştir. İngiliz yünü bu dönemde durma noktasına gelen uluslararası ticaretin canlanmasına da imkân sağlamıştır. İngiliz yünü daha önceki yüzyıllarda da ticari ürün olarak kullanılmaktadır ancak onu on dördüncü yüzyılda bu kadar öne çıkaran ve önemli kılan şey III. Edward'ın ticaret politikası olmuştur. Edward'ın ticaret politikası haleflerinin planlamalarından daha ilerici ilkelere sahiptir. Ticaret hacmini arttırmak için tüketicinin çıkarlarına ve belirli sınıfların iddialarına aldırış etmeden bu amaç doğrultusunda yasalar çıkartmıştır. Ülkenin özelliklerine uygun bir üretim geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmuş ve bunu

yaparken de yabancı tüccarlar ve zanaatkarları davet etmesi onun kozmopolit bir politika izlediğinin en önemli göstergesidir.

İngiliz yünü, Flandersli dokumacılar için vazgeçilmezdir. Bununla birlikte Flanders'de İngiliz tüccarları için önemli bir pazardır. Edward'ın Flanders üzerindeki politikası ise tamamen ticari ihtiyaçlardan doğan bir amaç gütmektedir. Bu durum 1360 Bretigny Antlaşması'nda da açıkça görülebilmektedir. Bu antlaşma ile III. Edward, Fransa krallığı üzerindeki talebinden tamamen vazgeçmiştir. Ancak, Edward bu iddiasından vazgeçerken İngiliz ticareti açısından önemli olan her şeyi güvence altına almayı göz ardı etmemiştir. Gaskonya ve Fransa'nın güney batısında İngiliz ticareti için gerekli olanın yarısı kadar olan bir bölgeyi elinde tutarken, Calais'de İngiliz malları için bir limanı ve pazarı da vardır. Dolayısıyla bu da bir dereceye kadar diğer ticaret alanlarına hizmet verme imkanını ortaya çıkarmıştır. Bu şartlar altında bakıldığında Edward, İngiliz ticareti için gerekli olan her şeyi antlaşmanın şartlarına koymuştur. O, böylece kendi kişisel çıkarından vazgeçerek (Fransa tacından) İngiliz ticaretinin güvenliğini gözetmiştir. III. Edward'ın politikasının asıl amacı ise, İngiliz ticaretinin gelişmesini sağlamak ve İngiliz tüketicisinin refahı için avantajlı bir ortam oluşturmak şeklinde açıklanabilir.

KAYNAKÇA

- Ashley, W. J. (1887), *The Early History of the English Woollen Industry*, Publications of the American Economic Association.
- Burne, A. H. (2014). *The Agincourt War: A Military History of the Hundred Years War from 1369 to 1453*, Yorkshire: Frontline Books.
- Byrne, J. B. (2004), *The Black Death*, Londra: Greenwood Press.
- Cunningham, W. (1889), "The Commercial Policy, of Edward III", *Transactions of the Royal Historical Society*, 4, 1997-220.
- Curry, A. (1993), *The Hundred Years War*, Londra: Macmillan Press.
- Daniel, A. M. (1997), "Kipling's Use of Verse and Prose in "Baa Baa, Black Sheep", *Studies in English Literature, 1500-1900*, 37:4, 857-875.
- Epstein S. A. (2009), *Geç Dönem Ortaçağ Avrupası*, (Çev. Serap Işık), İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Gelman, J. R. (1982), *The English Economy Following the Black Death*, Working Paper, No:80, Washington: Federal Trade Commission.
- Goff, J. (2019), *Ortaçağ Batı Uygarlığı*, (Çev. Hanife Güven-Uğur Güven), Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Gower, J. (1899), "Mirour de L'Omme", *The Works of John Gower*, (edit. G. C. Macaulay). Londra.
- Horrox, R.; Ormrod, W. M. (2006), *A Social History of England, 1200–1500*, New York: Cambridge University Press.
- Karaimamoğlu, T. (2020), *Kara Ölüm Ve Büyük Britanya'ya Etkileri (1300-1400)*, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış doktora tezi, Mersin.
- Lipson, E. (1953), *A Short History of Wool and Its Manufacture: Mainly in England*, Cambridge: Harvard University Press.
- Lloyd, T. H. (2005), *The English Wool Trade in the Middle Ages*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Munro, J. (2015), "The Dual Crisis of the Late-Medieval Florentine Cloth Industry, c. 1300-1420," (edit. Angela Ling Huang ve Carsten Jahnke), *Textiles and the Medieval Economy: Production, Trade, and Consumption of Textiles, 8th–16th Centuries*, Oxford: Oxbow Books.
- Munro, J. H. (2003), "Medieval Woollens: The Western European Woollen Industries and their Struggles for International Markets, c. 1000–1500", (edit.: D. T. Jenkins), *The Cambridge History of Western Textiles, I*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Munro, J. H. (2003), "Medieval Woollens: Textiles, Textile Technology and Industrial Organisation, c. 800–1500", (edit.: D. T. Jenkins), *The Cambridge History of Western Textiles, C. I*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Nicholas, D. M. (2013), *Medieval Flanders*, New York-Londra: Routledge.
- Oldland, J. (2019), *The English Woollen Industry, c.1200-c.1560*, New York: Routledge.
- Ormrod, W. M. (1995), *Political Life in Medieval England 1300-1450*, Londra: Macmillan Press.
- Parliament Rolls, V.
- Pollard, A. F. (1920). *The Evolution of Parliament*, Londra: Longmans, Green and Company.
- Power, E. (2010), "The Wool Trade in the Fifteenth Century", (edit.: Eileen Power ve M.M. Postan) *Studies in English Trade in the 15th Century*, Londra-New York: Routledge
- Power, E. E. (2000), *Medieval People*, New York: Dover Publications.
- Public Record Office Statutes, 25 Edward III, I.
- Rose, S. (2020), *The Wealth of England: The Medieval Wool Trade and Its Political Importance 1100-1600*, Oxford: Oxbow Books, Limited.
- Slavin, A. J. (1987), *The Tudor Age and Beyond: England from the Black Death to the End of the Age of Elizabeth*, Malabar/Florida: Robert E. Krieger Publishing Co.
- Terry, S. B. (1914), *The Financing of the Hundred Years' War 1337-1360*, Londra: Constable & Co. Ltd.
- Trail, H. D. (1902), *Social England*, Londra: Cassel and Company Limited.
- Unwin, George (1918), *Finance and Trade Under Edward III*, Londra: Manchester University Press.
- Warner, G. F. (1926), *The Libelle of Englyshe Polycye: A Poem on the Use of Sea-power, 1436*, Oxford: Clarendon Press.
- Wickham, C. (2019), *Ortaçağ'da Avrupa*, (Çev. Nilüfer Epçeli), İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Yavaş, H. (2021), "Orta Çağ'da Sistersiyen Ekonomisi Üzerine Bir Değerlendirme", *Selçuk Ün. Sos. Bil. Ens. Der.* 46, 58-73.

EXTENDED ABSTRACT

The development of trade in England in the 14th century and the detailed organizational system it revealed are of great interest. Despite the negativities caused by the Black Death and the Hundred Years Wars, Edward's III encouragement to the manufacture of wool was the first step in the growth of English industry. Edward's wool policy guided both his political and military policy. Edward analyzed the wool raw material of his country very well and, according to the conditions of his time, put trade on the basis of his management. While this situation increased wealth in England, it also revealed the strengthening of the Lords of the Manor. Although the lack of manpower after the Black Death affected agriculture deeply, the development of animal husbandry made Edward's wool policy even more systematized. The King of England, who managed to turn the negative conditions he was in into an advantage, was aware that the most valuable thing in his hands was "wool". Edward's business acumen not only ensured the prosperity of his time, but also laid the foundation for Britain's overseas imperial trade for centuries to come.

In England, it was first discovered by the clergy and lords in the eleventh century that wool was an advantageous commodity. In the thirteenth century, "wool" began to take its place in trade as a new source of national wealth. Wool was a natural product, and it opened a very profitable door to be taken from sheep and transferred to humans without requiring much labor. Over time he enriched the clergy and lords who had large herds of sheep. With revenues from the wool of the large Cistercian abbey churches in Yorkshire and elsewhere, they finance expenditures and architectural projects that benefit local economies.

Edward I was the first English king to realize that this source of national wealth made a profitable profit. By obtaining a customs clearance from Parliament in 1275, he set out to establish a regular method for making use of this important part of national resources. With the tax it brought to foreign wool merchants, it provided a significant gain to the treasury. The name that made wool the greatest economic power of England and established a deep-rooted state policy in this regard was Edward III.

It can be said that there were two major events that made the wool trade important during the reign of Edward III. The first was the "Black Death, and the other was the Hundred Years' War with France." England was able to overcome the economic depression caused by the Black Death thanks to the wool trade policy of Edward III. On the other hand, he provided the necessary financial and even diplomatic support during the war with France (as seen in the Flemish example) by using the wool at his disposal. At first glance, it would not be wrong to assume that the developments in trade would have been different had the Black Death not occurred. On the other hand, the wool policy of Edward III did not seem to have been affected by this "great disaster". On the contrary, the size of the number of people who died from the plague decreased the need for agricultural production and caused an increase in pasture livestock for wool.

The human scarcity that emerged in England after the Black Death, as everywhere else, made the labor force even more valuable. Considering that a shepherd can take care of more than a thousand animals, it is known that animal husbandry, which does not require much labor, started to rise not only with the policies of the king but also with the natural process in the post-epidemic period, and the wool industry of England increased its exports tenfold between 1350 and 1362. The most obvious reason for the increase in wool prices in this period is the increase in demand from European states. After the Black Death, with Edward's rational wool policy, all the wool collected from across the Island was exported to Europe. Thanks to the sale of 45 thousand sacks of wool, which was obtained from 8-10 million sheep in total, only once, the lords of the manorial made a great income.

Hundred Years' Wars began in 1337 when Edward claimed the kingdom because of his mother, who was the sister of the last French king. This claim may seem insincere today, but the real reason behind the claim was to liberate the great Flemish cities from the control of France, to fight against the Norman pirates and to seize the domination of the seas, to strike a blow to the alliance of the Papacy and France by forming a counter-alliance with the German princes. So when it comes to trade, the Hundred Years' War could not be ignored. Subsidies for wool, the supply of ships, the reliance on foreign diplomacy in trade, the devastation and destruction of France posed serious threats to economic progress, as skilled craftsmen could not trade in their own country. However, despite all these negative conditions, the English economy was profitable. Probably the Flemish would have won III if it had not been for civil unrest in their own country and England had not been a relatively safe place. They wouldn't have accepted Edward's invitation so easily. It is possible that the same reasons paved the way for English cloth production.

The Great Famine of 1315-1317 in Europe and England heralded a series of large-scale disasters in the fourteenth century. Hunger caused millions of deaths over many years and marked the end of periods of growth and prosperity in the 11th and 13th centuries. England, whose economy had collapsed after the Great Famine, entered the Hundred Years War with France in 1337 before it had a chance to recover. The war caused heavy taxes and the inability of the people to pay these taxes caused the House of Commons to insist that the war not continue. The severity of this political and economic depression in England and Europe increased upon the Black Death. After the Black Death, the Island lost more than half of both its population and its land-bound trade. However, England had the advantage of great wealth such as "wool" in this difficult process. While English wool was ending the commercial crisis, it was also reviving the country's economy.